

مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم

چپ به راست روی هندوانه ایجاد کردیم. سپس به این نتیجه رسیدیم که از سایر میوه‌های کروی هم می‌توان برای آموزش خط استوا و نصف‌النهار و مدار استفاده کرد. به دانش‌آموزان گفتم برای جلسه‌ی بعد برای درس مدار یک سیب گرد و سالم و برای نصف‌النهار یک پرتقال یا نارنگی بیاورند (البته برای این کار خودم چندین کارد را که خطرناک نیستند، به کلاس آوردم). جلسه‌ی بعد برای آموزش مدار و خط استوا از دانش‌آموزان خواستم وسط سیب را پیدا کنند و با ماژیک آبی یا مشکی یک خط منحنی دور تا دور سیب بکشند. این خط، خط استوا در کره‌ی زمین است. به موازات آن خطی منحنی به طرف بالا و پایین سیب بکشند و دور تا دور این خط منحنی را تکرار کنند. به آن‌ها توضیح دادم تا سر سیب، و انتهای سیب، این خطوط کوچک و کوچک‌تر می‌شوند. سپس از آن‌ها خواستم به کمک کارد سیب را از همان خطوط حلقه‌حلقه کنند. خط وسط، خط استوا و دیگر حلقه‌ها، مدارها شدند که تا قطب‌های شمال و جنوب ادامه یافتند. سپس از آن‌ها خواستم دوباره حلقه‌ها را روی هم قرار دهند. بچه‌ها دیدند که حلقه‌ها یک سیب کامل را شکل دادند. برای نمایش نصف‌النهارها قرار شد

گونگون و ویژگی‌های مختلف بررسی می‌شود. در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم، مبحثی با عنوان «پیدا کردن مکان‌ها روی کره‌ی زمین» آمده است که در آن، جغرافی‌دانان با ترسیم خطوط فرضی و غیرواقعی بر کره‌ی زمین، قادر به شناسایی مکان‌های دقیق روی آن شدند. این خطوط فرضی را به نام‌های استوا، مدار و نصف‌النهار نام‌گذاری کردند. در کتاب راهنمای معلم، برای تدریس این درس عنوان شده است که آموزگاران گرمای برای رساندن بهتر مفهوم کروی بودن زمین و نشان دادن این خطوط به دانش‌آموزان، می‌توانند از یک هندوانه یا توپ استفاده کنند. به این ترتیب که با نصف کردن آن از وسط، مفهوم خط استوا را آموزش دهند. همچنین با برش‌های طولی و عرضی هندوانه، مفهوم مدار و نصف‌النهار را توضیح دهند. من برای تدریس مبحث مهم خطوط فرضی (استوا، نصف‌النهار و مدار) که درک آن برای دانش‌آموزان این پایه دشوار است، با بهره‌گیری از راهنمای معلم و روش آزمایش و خطا در کنار محیط شاد کلاس، سنگینی این مبحث را به یک تجربه‌ی علمی لذت‌بخش تبدیل کردم. برای آموزش نیمکره‌های شمالی و جنوبی، هندوانه را دو نیمه کردم و برای نمایش نیمکره‌های شرقی و غربی برش‌هایی از بالا به پایین و از

میترا احمدی
آموزگار مدرسه‌ی غلامعلی رجیبی،
منطقه‌ی ۹ تهران

حوزه‌ی موضوعی «مکان و فضا» بر درک تعامل متقابل انسان و محیط، فرایندهای طبیعی در محیط‌های زیستی، الگوهای پراکندگی فضایی و اهمیت مکان‌ها و فضاها تأکید دارد. مکان، بستر و جایگاه وقوع پدیده‌ها و فرایندهاست و از نظر موقعیت (نسبی و مطلق) و ابعاد

هر چه بالای خط استوا قرار دارد در نیمکره‌ی شمالی است و مدارهای شمالی هستند، و هر چه در پایین خط استوا باشد، در نیمکره‌ی جنوبی و مدارهای جنوبی هستند. برای نصف‌النهارها، هرچه در طرف راست نصف‌النهار مبدأ باشد و در نیمکره‌ی شرقی، نصف‌النهار شرقی نام دارد و هر چه در طرف چپ نصف‌النهار مبدأ باشد و در نیمکره‌ی غربی، نصف‌النهار غربی نام دارد. به این ترتیب دانش‌آموزان توانستند کشور عزیزمان ایران را در نیمکره‌ی شمالی و نیمکره‌ی شرقی کره‌ی جغرافیایی پیدا کنند.

کامل درست شود. با این کار ساده، بچه‌ها خیلی خوب متوجه خطوط فرضی روی زمین شدند؛ مدارها و نصف‌النهارها.

سپس از دانش‌آموزان خواستم فعالیت‌های شماره‌های ۷ و ۸ را با کمک هم انجام دهیم. براساس تمرین شماره‌ی ۷ دانش‌آموزان را گروه‌بندی کردم. کره‌های جغرافیایی موجود در کلاس را به گروه‌ها دادم و با حرکت دست، خطوط فرضی استوا، نصف‌النهار و مدارها را نشان دادم. تأکید کردم خطوط فرضی را همانند خطوط روی سیب و پرتقال تجسم کنند تا درک آن‌ها آسان‌تر شود.

برای اینکه دانش‌آموزان این توانایی را پیدا کنند که مکانی روی کره‌ی جغرافیایی را پیدا کنند، توضیح دادم

پرتقال یا نارنگی را خیلی با دقت پوست کنند. قبل از آن یک سؤال پرسیدم: قبل از اینکه نارنگی یا پرتقال را پوست بکنید، بگویید این میوه چند قاچ یا فال دارد؟

هرکس عددی گفت. من گفتم حالا سر میوه را ببینید. آن تکه‌ی سبز چند خط دارد؟ این بخش نشان‌دهنده قاچ‌های میوه است. وقتی پرتقال یا نارنگی را پوست کنند، دیدند درست است. بعد گفتم، بدون اینکه آسیبی به میوه برسد، آن را قاچ‌قاچ کنید. البته قاچ‌ها را جدا نکنید. این‌ها همان نصف‌النهارها هستند که با هم موازی‌اند و از بالا به پایین، یعنی از قطب شمال به قطب جنوب، کشیده شده‌اند. حالا دوباره قاچ‌ها را نزدیک هم قرار دهید تا یک پرتقال